

Bland gaddsteklar i Luleåtrakten

JOHAN ABENIUS

Inledning

En vacker sommarkväll nån gång i mitten av 1990-talet satt jag i ett flygplan på väg ner till Kallax. Genom kabinfönstret fick jag i det skarpt tecknande släpljuset under inflygningen plötsligt syn på Lule Sandö med de vackra strandvallarna och dynerna på öns sydvästra sida. För ett ögonblick verkade det nästan som om det skulle gå att ta på landformerna som visade upp sig utanför fönstret, men i nästa stund tog luftresan slut och jag fick kliva ut på asfalten. Men bilden av Sandön hade etsat sig kvar på näthinnan och planerna på ett besök för att undersöka gaddstekelfaunan på ön tog snart form. Det kom dock att dröja till 2003 innan jag lyckades hitta ett tillfälle att förverkliga dem.

En första insamling i Luletrakten kunde jag göra i samband med några dagars resa i Norrbotten 19-23 augusti 2002. Sommaren detta år hade varit ovanligt solrik, inte minst vid Norrbottenskusten, och jag förstod att det egentligen var alltför sent på året för att få ett bra utfall av insamlingen. Men jag ställde i alla fall ut några vattenskålar i ett par grustag på Kallaxheden och hade turen att på en av lokalerna få in ett par rejält avflugna honor av vägstekeln *Arachnospila westerlundii*, ett intressant tillskott till Norrlands vägstekelfauna. Detta gav mersmak och sommaren 2003 lyckades jag pricka in ett nytt besök vid en bättre tidpunkt, 25-27 juni, som också visade sig sammanfalla med den

första riktiga värmeperioden i Luleåtrakten under förra sommaren. Nu fick jag dessutom det efterlängtade tillfället att besöka Sandön, det blev två dagsutflykter med båt från Luleå den 26 och 27 juni. Ön visade sig vara större än den såg ut att vara från luften och jag hann bara undersöka den östra delen av ön, med utgångspunkt från turbatens anläggningsplats vid Klubbviken. Den sydvästra delen av ön, med de vackra strandvallarna, återstår fortfarande att undersöka vid något senare tillfälle!

Insamlingslokaler

Följande 4 lokaler undersöktes på Sandön 26 och 27 juni 2003: (1) Klubbviken: sandighet, kraftledning m m, RN 7282/1802; (2) Sandöklubbens sydsida: sandstrand, strandvallar, RN 7281/1802; (3) Sandbergen, gammalt sandtag, tallskog, RN 7283/1800; (4) Furunäsudden: gles tallskog, sandstrand och hed vid litet stugområde, RN 7283/1799.

På Kallaxheden undersöktes följande 3 lokaler: (1) 2 km NV Lulnäsudden: sandtag med vattenytter, RN 7284/1791, 19-23 augusti 2002 och 25-27 juni 2003; (2) 300 m NE Kvarnträskets N-spets: sandtag, RN 7288/1788, 25-27 juni 2003; (3) 1,4 km SSV Höträsket: sandtag, RN 7286/1789, 19-23 augusti 2002 och 25-27 juni 2003.

På Storheden, 1,4 km NW Karlsvik, undersöktes en sandslänt längs en banvall, RN 7292/1787, 25-27 juni 2003.

Tab. 1. Funna arter av gaddsteklar i Luleåtrakten. Arter ej tidigare angivna från Norrbotten har markerats med *.

	Sandön	Kallax 2002	Kallax 2003	Storheden
Dvärggaddsteklar				
* <i>Goniozus distigmus</i> (Först.)		2 ho		
Guldsteklar				
* <i>Chrysura hirsuta</i> (Gerst.)			1ho	
<i>Hedychridium ardens</i> (Coq.)	1ho			
Vägsteklar				
<i>Priocnemis parvula</i> Dahlb.	1ha		4ha	
<i>Arachnospila anceps</i> (Wesm.)	12ha	1ho	14ha	3ha
<i>A. consobrina</i> (Dahlb.)	4ho 2ha			
<i>A. fumipennis</i> (Zett.)			1ho 1ha	
<i>A. sogdiana</i> (Mor.)	3ho 10ha		9ho 14ha	
<i>A. trivialis</i> (Dahlb.)	1ho 6ha	1ho	10ho 11ha	
* <i>A. westerlundi</i> (Mor.)	4ho 8ha	2ho	4ho 1ha	
<i>Evagetes alamannicus</i> (Blthg.)			1ho 2ha	
<i>E. crassicornis</i> (Shuck.)	1ha		1ho 2ha	2ha
<i>E. sahlbergi</i> (Mor.)	2ho 4ha	1ha	3ho 25ha	1ho 4ha
<i>Episyron rufipes</i> (L.)			1ho 1ha	
<i>Anoplius viaticus</i> (L.)		3ho		
Getingar				
<i>Euodynerus quadrifasciatus</i> (Fabr.)	1ho			
* <i>Stenodynerus picticrus</i> (Ths.)			1ho	
Rovsteklar				
<i>Ammophila sabulosa</i> (L.)		1ho		
* <i>A. pubescens</i> Curt.		1ho		
<i>Astata pinguis</i> (Dahlb.)			2ho 2ha	
<i>A. stigma</i> (Panz.)			1ho 1ha	
<i>Harpactus lunatus</i> (Dahlb.)	1ha			
* <i>Miscophus ater</i> Lep.	1ha	2ho	2ho 7ha	
* <i>M. spurius</i> (Dahlb.)			1ho	
* <i>Nysson distinguendus</i> Chev.				1ha
<i>N. niger</i> Chev.			3ha	
<i>Oxybelus uniglumis</i> (L.)		2ho 1ha	1ha	
<i>Tachysphex nitidus</i> (Spin.)	2ho 1ha		5ho 5ha	1ho
<i>Trypoxylon attenuatum</i> Sm.			1ha	
Bin				
<i>Andrena barbilabris</i> (Kirby)	1ho			
<i>Colletes impunctatus</i> Nyl.	2ho 4ha			
<i>Coelioxys quadridentata</i> (L.)	1ho 2ha			
<i>Epeolus alpinus</i> Friese	4ho			
<i>Hoplitis claviventris</i> (Ths.)	1ha			
<i>Megachile analis</i> Nyl.	1ha			
<i>M. nigriventris</i> Schenck	1ho			
<i>Nomada panzeri</i> Lep.	3ho			

Metoder

För att kunna utnyttja dagarna i Luleå maximalt använde jag fällor för insamlingarna på fastlandet. All insamling under dagarna ute på Sandön skedde med en fjärilshåv. Resultatet av hävningsinsatserna

återspeglar naturligt nog mitt intresse för vägsteklarna, men min ambition var att försöka belägga även andra marklevande gaddstekelgrupper. Den vedlevande faunan lämnade jag helt åt sidan denna gång, men jag fick i alla fall tillfälle att se de mäktiga

tallar vid Klubbviken där Roger Pettersson tidigare samlat bl a vägstekeln *Dipogon vechti*.

Artlista och fenologi

De påträffade arterna listas i Tab. 1. Insamlingen 2002 kunde bara belägga de sista kvardröjande resterna av gaddstekelfaunan. Under 2003 är det i stället den tidiga sommarens fauna som uppträder i fångsten. Vissa arter förekommer bara i hankönet, troligen på grund av protandri, medan en del högsommararter ännu inte har kommit igång över huvud taget.

Utvärdering

En jämförelse mellan lokalerna visar på tämligen hög grad av överensstämmelse mellan Kallaxheden och Sandön, särskilt bland de bäst undersökta vägsteklarna. Kanske kan man delvis tolka det högre artantalet på Kallax som en effekt av att marken fortare blir uppvärmd en bit in från kusten och därmed fördröjd aktivitetsstart längre ut i havsbandet. Men det kan nog lika gärna handla om färgskålarnas högre effektivitet att påvisa en större del av den aktiva faunan. Att vägstekeln *Arachnospila consobrina* enbart påträffades på Sandöns dyner och stränder bekräftar tidigare kunskap om denna utpräglade biotopspecialist. Bina har med den valda metodiken inte eftersökts aktivt på Kallax, men troligen skulle en noggrannare undersökning visa att en del av de bin som samlades på blommande strandvial på Sandöns stränder verkligen föredrar havssträndernas blomrikedom och inte hittar lika gynnsamma livsbetingelser på de karga hedarna inne på fastlandet.

För att summera resultatet så tycker jag att den stora behållningen av min insam-

lingskampanj blev att jag kunde konstatera att *Arachnospila westerlundi* verkar trivas bra vid denna del av Norrbottenskusten. Framtiden får utvisa om förekomsten i Luleå är en utlöpare av en sammanhängande förekomst längs den finska kusten (vilket verkar troligast), eller om det även finns fler svenska lokaler mellan Luleå och de i dagsläget närmaste kända kustlokalerna i Södermanland. För övrigt gav inte 2003 års besök så där väldigt mycket ny faunistisk kunskap, de övriga nya landskapsfynden innebär endast mindre justeringar av tidigare kända utbredningsförhållanden. Mina artlistor bekräftade i stället i stor utsträckning de som tidigare har rapporterats från Norrbotten av Hellqvist (1994) och Hellqvist & Pettersson (1997).

Slutkläm

Jag rekommenderar alla livsnjutare att besöka Lule Sandö, med eller utan fjärilshåv! Det är lätt att ta sig dit och varma sköna sommardagar med doftande tallskog och spektakulärt utbildade landhöjningsstränder i Lule skärgård upplever man gärna om och om igen. Det enda jag hittat på minussidan är att det behändiga särtryck av fastighetskartan som omfattar hela Sandön är slutsålt och därmed i dagsläget svårt eller omöjligt att få tag på.

Citerad litteratur

- Hellqvist, S. 1994:** Nya provinsfynd av gaddsteklar. *Natur i Norr 13: 33-36.*
Hellqvist, S. & Pettersson, R. 1997: Småkryp i norrländska nationalparker. 4. Gaddsteklar på Haparanda Sandskär. *Natur i Norr 16: 51-53.*

Författarens adress

Johan Abenius, Vårdkasstigen 10, 149 41 Nynäshamn